

22. 1496. Impressus Dauentrie per me Richar/du(m) pafraet. anno dni M. cccc. lxxvi. 18 bln., goth., in 4. Exemplaar Brussel, Kon. Bibl. A. 1658. Campbell 891, Polain 1800.
23. 1497. Impressus Dauentrie per // me Jacobum de Breda. anno dni M. // cccc xcvij // 18 bln. goth., in 4. Campbell 892, Polain 1801
24. 1497. Impressus Daventrie per me Jacobum de Breda anno Domini 1497 in 4. Exemplaar Antwerpen, Bibliotheek Paters Jesuïeten.
25. 1497. Daventriae R. Pafraet 1497 in 4. Campbell 894.
26. Omstr. 1498. Z.n. van Plaats, drukker en z.d. (Antwerpen Godfr. Back omstr. 1498) 18 bln., goth., in 4. Campbell 895, Polain 1793, Cat. Fred. Muller Juli 1912 nr 45.
27. Omstr. 1500. Leipzig Martin Landsberg. in 4. Hain 7820x.
28. 1500. Impressus Coloniae anno dni M. cccc. Z.n.v. dr. (Henri Quentell). Polain 1802.
29. Omstr. 1503. (Antwerpen) Gov. Bac 18 bln., goth., in 4. Exemplaar o.a. Antwerpen, Mus. Plantijn, Brussel, 's-Gravenhage Kon. Bibl. Polain 1793 Vgl. *Het Boek XVIII* (1929) 1-4.
30. 1504. Impressus Daventrie (Jac. de Breda?) Anno dni M. ccc. iiii. 16 bln., goth., in 4. Exemplaar London B.M. Nijhoff-Kronenberg 1036.
31. Omstr. 1509. Strassburg: Johann Knoblouch. Voullième 2555, Colijn Isak, *Katalog der inkunalen der Kgl. Universitäts Bibl. zu Uppsala* Uppsala 1907, p. 1581
32. 15e eeuw: Impressu(m) Arge(n)tin(a) per Mathia(m) Hupffug. Schlager, *Beiträge* 224, noot 4.

Theo de Jong

Spinhuys of Tuchthuys

Over de oorsprong van het tuchthuis, dat huisvesting vond in het oude Catharynen-convent (nu Casimirschool, aan de Groeneweg) vond ik de volgende aantekeningen:

Kamerboek fol.94 25-6-1610

Geweest int Paterhuys van de Catharynen om te zien oft bequaem zoude wesen tot een tuchthuys. Is gesyen ende men sal naedeh daerop letten.

Het paterhuis, dat sinds 1574 aan de stad was toegewezen verkeerde blijkbaar in vervallen toestand. Ook toen werden de ruiten van oude panden ingegooïd. Want op 2/7 1610 vermeldt het Kamerboek: „Geweest. De Fabryckmeesters (nu Bouw en Woning toezicht) zullen de glazen van 'Paterhuys van de Catharynen repareeren, daer 't heel noodich is op avontuyr off men 't tot een vrouwen-tuchthuys zoude willen apropiëren' .

Blijkbaar hebben burgemeesteren dit pand geschikt geacht voor een tuchthuis, want „de huyman van 't Paterhuys moet 't huys ontruymen, ten eynde de ciper daer zoude mogen woonen'” (Kamerboek 1610, fol. 141) en fol. 126 vermeldt: „Nadyen het Paterhuys van de Catharynen tot een Spinhuys ofte Tuchthuys gedestineert is werd Pieter Claes Cornelisz. als Tuchmeister aangestelt'” .

Men had zich in de beschikbare ruimte kennelijk vergist, of zoals ook heden het geval is, het aantal gedetineerden werd te groot, want: 6e Vreodschapsboek fol. 150 12-2-1611 „Op huyden is geproponeert, hoe dat overmits het jegenwoordiche tuchthuys te clein valt ende dat de mannen ende vrouwen dyenen gesepareert te blyven, oversulcx by provisie gecocht cyn drye huysen, doch nyet finaelicken, (doch by voorlopig koopcontract) maer op approbatie van de Heeren ende is den prys daervoor, dye gecocht syn verhaelt ende dat men oock goedt soude vinden daeraen te crygen het vyerde huys, daer noch geen prouff van gedaen is, overmits den burgemeester Dirck Jacobsz. Lonck (dye het toecomt) nyet wel en is gedisponeert.

Ende hierop ommevraech gedaen zynde is de Magistraet met de regenten van 't Tuchthuys volcomen last gegeven.

Verder is ommegevraecht oft nyet raetsaem en waer ten behouwe van „Tuchthuys op te stellen een loterie binnen de stadt ende de vrydommen vandyen en deprouven te doen off men oick yet soude connen trecken uyt de Stad Amsterdam. Ende is 't selve sulcx te doen gearresteert'” .

Amsterdam bleek niet bereid te zyn een **donnatie** voor Gouda te geven. In 1612 werd voor het Tuchthuys een **losrente** gegeven van f. 6000, - (6e Vroedschapsboek, fol. 164. 5.9.1612). Wel werd vergunning verleend tot het houden van een verloting. Voor het stadhuis werd er dan een toneel opgericht, waarop de lezers van de getrokken loten en dus ook de trekkers plaats hadden genomen. Op 14-7-1614, „**versoucken** de Tuchtvaarders de stellage van heure loterie te mogen stellen voor 't stadhuis en dan vermeldt het Kamerboek van 1614 op fol.82 : „**de** Tuchtvaarders is geacordeert **haere** stellage te stellen voor 't stadhuis oft ter syden. Donderdaegs nae de **marct** te beginnen”.

Het houden van loterijen was in het begin van de 17e eeuw algemeen goed. „**De loterijen** in de Republiek der Verenigde Nederlanden gedurende het laatste vierde deel der 16de eeuw geotroyeerd en ondernomen, hadden byna zonder uitzondering een liefdadig karakter. Geen wonder dus dat zy door de landsoverheden zeer werden begunstigd, die naarmate het volk zich de grootste opofferingen zich getrooste om de vryheid ook die van de godsdienst te verkrygen of te handhaven, tmeer van godsdienstigen en daardoor liefdadig zin doordrongen waren”. Aldus schreef reeds in 1862 Mr. G.A.Fokker in zijn bekende verhandeling over de geschiedenis der Loterijen in de Nederlanden. Rente-, schuld- en hypotheekbrieven voor onroerende goederen werden als gedeeltelijke betaling van loten aangenomen.

De Staten van Holland bevorderden verder het houden van zulke loterijen door het geheel of gedeeltelijk kwijtschelden der belasting van de 40e Penning, Eveneens op de overdracht der onroerende goederen en van acten of schuldbekentenissen in zulke loterijen ingebracht.

Het plan tot het opstellen van een loterij werd 8 Febr. 1611 met de Vroedschap besproken en goedgekeurd. (Kamerboek 1611). Een bedrag van 18.000, - gulden aan geleend kapitaal zal worden opgenomen tegen een intrest variërend tussen 5% en 6 1/4% en geboekt als ontvangst meest uit wezenboedels, dus niet dadelijk opvorderbaar. De stad verleende een subsidie f. 6000, - , waarvan slechts de helft effectief in het Tuchthuysfonds werd gestort. Daarvoor werden aangekocht 14 rentebrieven, 20 kustingbrieven en 4 obligaties met een nominale waarde van f. 20.000, - , waarvan een deel strekte tot inleg van de loterij.

Er waren al tuchtelingen opgenomen nog vòòr het Tuchthuys gereed was en de gedetineerde vrouwen werden voorlopig geherbergd ten huize van 's-Heeren dienaar Claes Cornelisz.

Na in gebruikneming werden al spoedig mannen en jongens **opnomen**, zodat tussen 1610 en 1613 10 vrouwen en 36 mannen werden gehuisvest - een verhouding 2 op 7 die men ook in andere **Tuchthuizen** vrij constant tervindt.

In het begin weifelde men tussen de naam vrouwentuchthuis (Kamerboek, 1-7-1610) of spinhuis en Spinhuis ofte Tuchthuis (Kamerboek, 5-10-1610), totdat sedert 1611 de naam Tuchthuys stereotiep de aanduiding ook voor dit strafgesticht werd. Vooral het onderdeel: ontvangsten in aalmoezen ten behoeve van het Tuchthuis is typisch voor het philanthropisch karakter der tuchtthuizen in het kader der godshuizen, terwijl anderzijds het penititair begrip duidelijk naar voren treedt in de onderscheiding der geconfineerden.

le op verzoek geplaatsten vanwege ouders, verwanten of voogden, die alsdan een bijdrage in de verpleegkosten betaalden.

2e de op last of ingevolge schepenvonnis gestrafte tuchtelingen, die de regenten moeten opnemen zonder enige financiële tegemoetkoming.

In verband **daarmede** kende de Magistraat dan ook de f. 6000, - subsidie in eens toe aan het tuchthuis en waren de burgemeesters de opperhoofden van het gesticht.

Archiefbibliotheek 454,

Op 7 Aug. 1664 vermelden de Resolutiën van de Staten van **Hollandt** en West-Friesland het volgende:

„**Is** ter vergadering **gelesen** seekere Requeste bij ofte vanweghen Borgemeesteren **ende** Regeeders der Stadt Gouda, aen **haerl** Edele Groot Mog. gepresenteerd, houdende dat sy Verthoonders hebbende in de voorschreve Stadt een seer groot **ende** bequaem Tuchthuys, gesticht uyt **haer** eygen middelen **omme** daerin beslooten te houden dengheenen dewelcke **sich** in deselve Stadt **ende** Jurisdicte **vandien souden** mogen komen te verlopen. **Ende** siende van **dach** tot **dach** accrefleren de **excessive ende** allenthalve grasserende stoutigheden van de vagebonden **ende** bedelaers, **soo** in de voorschreve Stadt als ten platten lande **haer** onthoudende, goedt gevonden hadden met de communicatie van de **Heeren** van de Vroedschap derselver Stadt door enige **gecommitterden** uyt het midden van den haren, te doen spreken met de schouten **ende** regenten van 't Landt van Steyn, Willens' Bloemendael, Brouck, Thuyt **ende** 't weechje met desselfs aenleven, Gouderack, Sluypwyck **ende** alle gehuchten **ende** plaetsen in het rondt van de voorschreve Stadt gelegen **ende** deselve doen aenpresenteren, dat sy Verthoonders tevreem waren. Het voorschreve **haerl** Tuchthuys te laten ghebruycken tot een **Werck** ofte Tuchthuys **omme** daerinne te **logieren** alle bedelaers **ende** vagebonden, dewelcke **haerl** **soo** in de voorschreve Stadt als onder de Jurisdicte van de voorschreve Dorpen **souden** mogen ophouden ofte beven”.

Tot zover in breedspakige taal een verzoek om subsidie voor dit Tuchthuis. In de Bydragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap lees ik dat de Staten van Holland in 1664 een octrooi verleenden aan het Goudse Tuchthuis. Daarin wordt gesproken van een

zeer groot en bekwaam Tuchthuis, gesticht uit eigen middelen. Hoewel dit pleit voor de energie van de Magistraat of Vroedschap waren de Staten van mening dat de kosten daarvan geheel ten laste van de steden en niet van het gewest te brengen.

Het tuchthuis was niet zozeer bedoeld als strafgevangenis maar leek meer op een overdekte werkplaats om de tuchtelingen geregeld aan nuttige arbeid te helpen. Daartoe werd een aparte inventaris met nieuwe werkinstallatie's en gereedschappen aangeschaft. Dat kostte geld, vandaar deze subsidieaanvraag.

Dr. J.G.W.F. Bik

Verlag algemene vergadering

Voorzitter A. J. M. Houdijk opende de vergadering door de aanwezigen welkom te heten Er was voor deze vergadering een groot aantal leden bijeengekomen. Vervolgens werd door de secretaris mevr. H. van Dolder een kort verslag gedaan over de beide ledenvergaderingen van resp. 7 mei en 20 november 1985. Hierna las zij het jaarverslag over 1985/1986 voor.

De heer R.F. Stijnis, die de heer G.C. van Vliet is opgevolgd als penningmeester, behandelde voorts het financiële jaarverslag van 1985 en de begroting voor 1986. Namens de kascommissie sprak de heer Bakker en keurde het financiële verslag goed, evenals de begroting.

Voor de heer en mevrouw Van Vliet waren er woorden van dank door de voorzitter, voor het vele werk door hen beiden voor „Die Goude” verricht, vergezeld van bloemen en een attentie.

De heer S.G. Brummel, sinds 1968 bestuurslid, waarvan vele jaren excursie leider van de Kring, trad af als bestuurslid. De voorzitter dankte hem voor zijn verdiensten in al die jaren en ook voor hem waren er bloemen en een boekenbon. Hij werd opgevolgd door de heer R.F. Stijnis, die al sinds een jaar in het bestuur werkzaam is. Het aantal leden was op die avond 524. (Vorige ledenvergadering 7 mei 1985 waren dit er 470).

De heer Slappendel, als 500ste lid, werd met zijn echtgenote welkom geheten. Voor dit bijzondere feit waren er ook voor hem bloemen en een geschenk. Bij de rondvraag bleek de betrokkenheid van de leden door het grote aantal vragen, suggesties en (meestal) opbouwende kritiek, want die moet er ook zijn!

Veel waardering was er voor de goede gang van zaken in het aangekochte pandje aan de Dubbele Buurt. Van de ervaringen hier opgedaan sinds 1 februari, toen de opening plaatsvond door wethouder Harms, werd door de voorzitter uitvoerig verslag uitgebracht.

Na de koffiepauze was er een dia-voorstelling, gehouden door mevr. Van Dolder die liet zien met welk materiaal „Die Goude” op pad gaat om op aanvraag voor verenigingen in en buiten Gouda lezingen te geven met als titel: „Gouda vroeger en nu”. Deze lezing werd tot augustus 1985 verzorgd door onze erevoorzitter dr. J.G.W.F. Bik die om gezondheidsredenen ermee stopte en het plezierige werk overdroeg aan mevr. Van Dolder. De helft van de opbrengst van deze lezingen komt ten goede aan de kas van „Die Goude”.

De voorzitter bedankte mevr. Van Dolder hartelijk en voor de vierde maal die avond werden er bloemen uitgedeeld, ook nu met een boekenbon.

Voor bestuur en leden was het een avond met een prettige en positieve sfeer.

Oudheidkundige Kring „Die Goude” is niet de enige vereniging in Gouda, die zich met historisch onderzoek, met betrekking tot Gouda, bezighoudt. Ook „Gouda”, „Behoud Stadsschoon Gouda”, „Vrienden van Archief en Librije” en vereniging „de Museumvrienden” doen dat. „Die Goude” wil die „zuster-organisaties” periodiek de gelegenheid bieden, mededelingen te doen.